

A magyar határőrizet változásai 1867-1945

A kiegyezéskor a magyar határőrizet csak elemeiben létezett. Mivel a magyar királyi és az osztrák császári trónt több évszázada a Habsburg dinasztia töltötte be, a két uralkodói közjogi méltósághoz kapcsolódó feladatkörök egy része összemosódott. A határvédelem és a határőrizet az uralkodói felségjogokhoz tartozott, bár a Magyar Királyságban kétségkívül hagyományos elemei is voltak. Ezek egy részét azonban a Habsburgok a központi hatalom erősítése érdekében átszervezték. Ilyen volt például a székelyek lakta területek egy részének határőrvidékké szervezése is.

A határőrvidék területsávja tulajdonképpen egy széles szűrő szerepét játszotta a határon átjutni szándékozók számára, s egyben kisebb fegyveres csapatok felmorzsolására is alkalmas volt, illetve a hadsereg részeként harci feladatot láthatott el. A határőrvidék-szisztéma lényege az volt, hogy minden családból egy férfinak katonai szolgálatot kellett teljesítenie a területileg illetékes katonai egységben. Ennek fejében a család földet és adókedvezményt kapott. A határőrvidék területe kikerült a magyar közigazgatás fennhatósága alól, és a katonai közigazgatás alá tartozott.¹

A Habsburg-birodalomnak azokon a határszakaszain, ahol nem volt katonai határőrvidék, a határt csak fegyveres testület őrizte. Ennek a testületnek a határ védelme már nem volt a feladata. A neoabszolutizmus időszakában a teljes birodalomban egységes vámrendszert és határőrizetet alkalmaztak. A katonai határőrvidék azonban továbbra is fennmaradt, bár székely ezredeit az 1850-es évek elején feloszlatták. A kiegyezéssel Magyarországon a neoabszolutizmus szervei megszűntek, ami azonban határőrizeti vonatkozásban nem sokat jelentett, hiszen 1851-ben a belső határokat és vámokat megszüntették, ezért a felügyeletükre hivatott szervre sem volt szükség. A kiegyezéskor tehát a magyarországi határőrizet csak a Magyar Királyság határainak a Habsburg-birodalom határaival megegyező részén működött. A kiegyezési alaptörvény értelmében azonban ezt a testületet is felszámolták. A katonai határőrvidék azért maradt fenn, mert a közös hadsereg, a véderő része volt.²

1872-től a katonai határőrvidéket is felszámolták mint feudális maradványt és az önkényuralom rosszemlékű eszközét. A feloszlítás befejezéséig a területre külön testületet állítottak fel, a Magyar Királyi Vám- és Adóőrséget. Ez 1886-ig létezett, amikor befejeződött a katonai határőrvidék integrálása az anyaországba. Ekkor átadta határőrizeti feladatait a Magyar Királyi Pénzügyőrségnek. A határőrizeti szolgálat ellátásában mindkét testület az osztrák mintát követte.³

Magyar határőrizet kezdetben csak a Magyar Királyságnak az Osztrák-Magyar Monarchia határával megegyező határszakaszán folyt. Ezt a tevékenységet a kiegyezés után felállított Magyar Királyi Pénzügyőrség látta el, mivel személyi állományának jelentős részét kezdetben a korábbi neoabszolutista pénzügyőrség tagjai alkották, szinte magától értetődő volt, hogy a császári szervezet igen fejlett módszereit is átvették.

A magyar polgári államban a határőrizeti szolgálat ellátásával első ízben a Magyar Királyi Pénzügyőrség szolgálati szabályzatai foglalkoztak. „A határvonalra felállított pénzügyőrség feladata nemcsak abban áll, hogy tetten érje azokat, akik a vámvonalakon ki- s belépés közben, vagy a jövedékhiatal kikerülése által fennálló szabályok ellen vétének, hanem abban is, hogy célszerű intézkedések által a tettenérés lehetőségét valószínűvé tegyék, s eképp a szabályellenes cselekményeknek még a kísérletét is megakadályozzák . . . Az őrzáratok a helyi viszonyok szerint intézendők. Oly vidéken, hol közvetlen a határvonal szomszédságában embereket és árukat könnyen el lehet rejteni, a pénzügyőrségnek a vámvonalat és azon vidéket kell szemmel tartani, mely felé az áruk és emberek leginkább igyekeznek eljutni. Ott, hol az áruk közvetlen lerakása és széthordása a csempészek érdekében nem állhat, a pénzügyőrség a vámvonal felé célszerűbben intézheti mozdulatait valamely távolabb eső pontról.”⁴

„A szakaszoknak kötelességük az irányokat — melyekben a csempészet leginkább elő szokott fordulni, és ahol azt a helyi viszonyok különösen elősegítik — kipuhatolni és mozdulataikat úgy intézni, hogy azok mindig váratlanul, más-más irányban, nagyobb embertömeg legyőzésére is elegendő számmal, és — ha a körülmények a szakasznak bár rövid időre szétosztását szükségessé teszik — oly módon történjék, hogy vagy láthassa folyvást egymást a legénység, vagy gyakran változtatandó jelhangok által, a szétszórtak gyorsan egy csoportba egyesülhessenek . . . Lest állítani ott, ahol a csempészet tárgyai elfoghatók, vagy ahol ezek észrevehetése valószínű. A les állásra alkalmas helyeket ki kell szemelni, hol a pénzügyőrök elrejtőzhetnek, s magától értetik, hogy a les álló nyugton legyen s kerüljön minden zajt, ami jelenlétét elárulná . . . Az őrszemek és a tartalékok között folyamatos egyetértés legyen, hogy teendőjük eredménye az összhangzó működés által

növekedjen. Minden őrszem a két legközelebbi őrszeggel és minden tartalék csapat a hozzá legközelebb eső tartalék csapattal érintkezzék, közöljenek egymással mindent, amit megtudtak.”⁵

A dualista Magyarország pénzügyőrsége a vámhatárok őrizetében már alkalmazta a személyi állomány és az eszközök a várható tiltott határátlépési kísérletek és csempészések irányában és idejében történő összpontosításának elvét, a váratlan meglepetést, valamint a folyamatos információcserét.

A határforgalom ellenőrzését a legközelebbi város rendőrségének kikülönített csoportjai végezték, a határrend betartására pedig a határmelléki szolgabírák ügyeltek. Azonban mind a kettő, a határ őrzésével megegyezően, csak a magyar-román és a magyar-szerb határra terjedt ki.⁶

A gőzhajózás terjedésével, a vasúti határátkelőhelyek létesítésével, a személy- és áruforgalom növekedésével megváltoztak a határforgalom körülményei. Ehhez járult még a határmenti lakosság körében kifejtett nemzetiségi agitáció is. Az agitátorokat és a propagandaanyagokat többnyire az úgynevezett „zöldhatáron” át csempészték az országba.⁷ A magyar-román határegyezmény nyomán a határrend is gyarapodott.⁸

Szükségessé vált a határőrizet körülmények közötti megszervezése. Ezt a jelentős mértékű illegális kivándorlás is sürgette. A határőrizet liberális felfogásán azonban a dualizmusban nem változtattak. Az alapelv az volt, hogy mindenki szabadon léphette át a határokat. Útiokmányokat csak olyan mértékben írtak elő a hatóságok, amilyenben a célország követelte azokat a magyar állampolgároktól. Román és szerb viszonylatban az utiokmány-köteles kishatárforgalom is működött. Ilyen okmányhoz azonban a bűnözők és a hadkötelesek kivételével mindenki könnyen hozzájuthatott. Birtokában az utazó szabadon mozoghatott a túlolddalon, a határvonalától számított 40 km-es sávon belül. A kishatárforgalom keretében szabadon, vámmentesen szállíthattak a személyes szükséglet mértékében szinte minden árucikket, a túlolddali földtulajdonnal rendelkező birtokosok pedig a terményeiket is. A közvetlenül a határ mentén működő önkormányzati és állami hivatalok tisztviselői és cselédek a kishatárforgalom keretében, bevásárlás céljából, utiokmány nélkül is átlépheték az államhatárt, és a családi háztartás szükségletei szerinti mértékben hozhattak át termékeket.⁹

A határőrizettel kapcsolatos liberális elvek a dualizmus időszakában, a háború kitöréséig érvényben voltak. Mivel azonban az ellenük és az elveket megvalósító rendszabályok ellen egyre többen vétettek, a határőrizet tovább kellett fejleszteni. Elsőként a Magyar Királyi Csendőrség erőit vonták be a szerb és a román határ mentén működő határőrizetbe. A csendőrök elsősorban a „zöldhatárt” őrizték, és így – Magyar Királyi Pénzügyőrség határmenti szakaszaival együtt - a magyar határok őrzése kétféle csőssé vált.¹⁰

A határszéli csendőrség másképp látta el a szolgálatot, mint az ország belsejében szolgálók. Az ország belsejében az úgynevezett őrszolgálati beosztást alkalmazták. Ennek az volt a lényege, hogy a járőrnek kijelölt tereppontokon, meghatározott ideig kellett figyelmet végeznie, és a tereptárgyak közötti menetvonalat és menetidőt is betervezték. A határszéli csendőrség határőrizeti járőrei 1912 után szabadon választhatták meg portyázásuk menetvonalát, az egyes tereptárgyaknál pedig tetszés szerinti ideig tartózkodhattak. Számukra csupán a szolgálati időt és a figyelési pontokat szabták meg.¹¹ A határőrizeti szolgálat ellátása során egyébként ugyanazokat az elveket érvényesítették, mint a Magyar Királyi Pénzügyőrség.

A határvonal őrzését a határ menti mintegy 10-15 km széles területsávban végezték, a Kárpátok bércein és a Duna ingoványain is. Ez a terület rendkívül ritkán lakott volt, az ösvényeket viszonylag jól szemmel lehetett tartani.

A határszéli csendőrség a kishatárforgalom ellenőrzésében is részt vett, 1912-től pedig azt egyedül hajtotta végre a csupán a kishatárforgalom számára megnyitott határátkelőhelyeken. Ez szakmailag nem rótt különösebb terheket a határszéli csendőrökre, hiszen csak arra kellett figyelniük, nem visznek-e a határt átlépők olyan árucikket, vagy olyan mennyiségű árut, ami a kishatárforgalomban már tilos volt. Ha ilyent találtak, a legközelebbi vámhivatalhoz irányították. Emellett csupán az államellenes izgató iratokat kellett kiszűrniük, illetve a megszokott személyek közé nem tartozó idegeneket ellenőrizték.

A kishatárforgalomban a legtöbbször gyalogosan, illetve lóháton vagy kocsival lépték át a határt. A távolsági forgalom határátkelőhelyein azonban már a modern közlekedési eszközök domináltak. Ezeket az 1906-ban felállított Magyar Királyi Határrendőrség végezte a határforgalom ellenőrzését. A magyar-román és a magyar-szerb határon a Magyar Királyi Határrendőrség minden szállítmányt és utast megvizsgált, bár azok, akik rendszeresen jártak át a szomszéd állam területéről, és akiket a határrendőrök már ismertek, mentesültek a vizsgálat alól.

A hajón utazók utiokmányainak kezelése a következők szerint történt. „Az Orsovától Galacz felé

induló személyszállító hajóknál a határszéli rendőrtisztviselő a kivezényelt csendőrséggel vagy határrendőrségi közeggel a hajóra megy s meggyőződést szerez arról, hogy nem szállt-e már be utas. Ezután a hajó hídjánál elhelyezkedve a beszálló utasok útlevelét vizsgálja meg, azokat a kilépési bélyegzővel ellátja és a szükséges statisztikai adatokat feljegyzi. A külföldről (az AI-Dunáról) Orsovára érkező személyszállító hajók csak az úgynevezett »szkela« kikötőben köthetnek ki. A kikötés után valamennyi utasnak a hajóról le kell szállnia és az ott lévő vizsgáló terembe mennie, magát útlevél vizsgálatnak alávetendő. A vizsgálat bevégezése után a határrendőrségi közeg a hajóra megy, és annak minden helyiségét megtekinti avégből, hogy nem maradt-e valaki vissza, vagy nem rejtőzött el.”¹²

A hajósok ellenőrzését névjegyzék segítségével hajtották végre: „A határszéli rendőrtisztviselő a hajókon alkalmazott személyzetet is ellenőrizni köteles, E végből a hajó parancsnok vagy ellenőr által neki bemutatott névjegyzéket a személyzettel összehasonlítja. A névjegyzéken észlelt változásokról meggyőződik és helyességét neve aláírásával igazolja.”¹³

A határon rendszeresen közlekedő teher- és személyszállító hajók személyzetét a Magyar Királyi Határrendőrség csak szűrőpróbaszerűen ellenőrizte. Ennek azonban az volt a feltétele, hogy a hajótulajdonos részvénytársaságok gondosan válogassák meg személyzetüket és vállalják érte a felelősséget. A belügyminiszteri utasítás így fogalmazott: „. . . a határon átmenő teher és vontató gőzhajókon, uszályokon alkalmazott személyzet megbízhatóságáról, arról, hogy se személyeket, se tárgyakat nem csempész be, a hajózási társulatok kötelesek gondoskodni, a személyzet tagjait megfelelő szolgálati bizonyítvánnyal ellátni. A személyzet ennek következtében rendszeres útlevél vizsgálat alá nem vonatik, azonban a határrendőrségnek kötelessége időnként meggyőződni arról, hogy e kivételes elbánás folytán visszaélések nem következnek-e el. Magán egyének hajóin, uszályain és csónakjain lévő személyzet rendszeres útlevél vizsgálat alá esik.”¹⁴

A századfordulón a közúti forgalom a határátkelőhelyeken nem volt jelentős. Szerbiának és Romániának az Osztrák-Magyar Monarchiával közös határszakaszán a főbb utak mentén lévő épületekben jelöltek ki hivatalos helyiségeket, ahová az utasok kötelesek voltak betérni utiokmányaik láttamozása céljából.

Az útiokmányköteles határszakaszon hasonló módon történt a ki- és a belépő vonatok ellenőrzése. A ki-, illetve a beléptetés végrehajtásának idejére az illetékes határrendőr-kapitány, illetve a kirendeltség vezetője igénybe vehette a helyi csendőri és rendőri erőket is; ezek a vizsgálat idejére az ő átalárendeltségébe tartoztak. Az útiokmányok ellenőrzése úgy történt, hogy a határállomásra érkező vonatot megállították, az utasokat leszállították, és a vámhivatalok és a határrendőrség tisztviselői ellenőrizték őket. Az ideiglenes át- és alárendeltségben levő csendőri és rendőri erők ezalatt arra ügyeltek, hogy a vonatot mindenki elhagyja, oda ellenőrzés nélkül senki vissza ne szállhasson, illetve ott semmit ne rejthessenek el. Ettől az időt rabló ellenőrzési formától csak azoknál az expressz vonatoknál tekintettek el, amelyek az indulási és a határállomás között sehol sem álltak meg; ezeken az ellenőrzést menetközben hajtották végre. Mint a hajós társaságok alkalmazottai, a vonatok kísérő személyzete sem esett rendszeres útlevélvizsgálat alá.

A Magyar Királyi Határrendőrség már az osztrák örökös tartományok, továbbá Horvátország és a Magyar Királyság határvonalán is funkcionált. Itt azonban csak a gyanús egyének, illetve szállítmányok kiszűrésével foglalkoztak. Az Osztrák-Magyar Monarchia társországai között nem volt útlevélkényszer, és a vámhatárok is közösek voltak, így az általános érvényű forgalom-ellenőrzés szóba sem jöhetett.¹⁵ Megkísérelték azonban kiszűrni azokat a személyeket, akik Ausztriába beléphettek ugyan, de a Magyar Királyságban már nem volt kívánatos a megjelenésük. Kísérletet tettek az illegális kivándorlók visszatartására is. A postai forgalmazásból kitiltott nyomtatványokat is el kellett koboznia a Magyar Királyi Határrendőrségnek, ugyanis az a gyakorlat alakult ki, hogy a Magyarországon betiltott sajtótermékeket Bécsben nyomtatták ki, és onnan postán küldték haza.

A Magyar Királyi Határrendőrség volt az első olyan magyar határőrizeti szaktestület, amely a Magyar Királyság teljes határszakaszán működött, de feladatköre az egyes határszakaszokon jelentős mértékben eltérő volt.

A Magyar Királyi Határrendőrség feladatai közé tartozott a határrend felügyelete és részben a kishatárforgalmi útiokmányok kibocsátása is, mivel a magyar határőrizet vezető testülete volt. A Magyar Királyi Határrendőrség és a helyi rendőrhatalóságok együttműködése alapvetően két területre osztható. Egyes — a Magyar Királyi Határrendőrség hatáskörébe tartozó — esetekben a határrendőr kapitányság működési területén lévő városok rendőrsége köteles volt automatikusan, mindenfajta megkeresés, felszólítás, átirat nélkül is eljárni, és arról az ügy jellege szerint azonnal, vagy havonta jelentést tenni a határrendőr-kapitánynak. Ilyenek voltak:

- a, a kémkedés;
- b, a fegyverek, lőszeres szállításának, a hadkötelesek kiszökésének, a nöcsempészetnek és;
- e a csempészesnek a megakadályozása, valamint f/ a határszéli nyilvános helyek ellenőrzése.¹⁶

Amennyiben az adott városhatárának az ország határával közös szakasza volt, a városi rendőrség köteles volt megakadályozni a kitiltott, illetve gyanús személyek, valamint a büntető eljárás alatt állók kijutását az országhatáron és átvinni a külföldi toloncokat, illetve elszállítani a helyi toloncokat, A városi rendőrségek kötelesek voltak még külön felszólításra:

- a, a Magyar Királyi Határrendőrség részére adatokat szolgáltatni;
- b, a Magyar Királyi Határrendőrség megbízásából nyomozást folytatni; a határrendőrség részére erőket és eszközöket biztosítani, amennyiben a kérdéses ügyek összefüggésben álltak a határrenddel. Sürgős esetekben a városi rendőr-kapitányságoknak el kellett tekinteniük a határrendőr- kapitány írásos megkeresésétől, és kötelesek voltak mindezt elvégezni a határrendőrség tisztjeinek a felszólítására is.¹⁷

Lényegében ezzel megegyező volt a csendőrséghez fűződő viszony is. A határrendőr-kapitányságok működési területén levő csendőrség köteles volt támogatni a határrendőrséget:

- a, karhatalom nyújtásával;
- b, megfigyelések végrehajtásával és segéderő biztosításával a nyomozásokhoz.

A határrendőr-kapitány felszólításakor a csendőrség a szolgálati szabályzatának a vármegyei főszolgabíróra vagy a városi rendőrkapitányokra vonatkozó szabályait volt köteles alkalmazni.¹⁸

A Magyar Királyi Határrendőrségnek mint a magyar határőrizet vezető szervének feladata volt a határőrizetben részt vevő testületek szolgálatának összehangolása.

Kompetenciájába tartozott a határőrizettel kapcsolatos bűncselekmények nyomozása is. E tekintetben működési területe az egész Magyar Királyságra kiterjedt, egyébként hatósági területe a határvonaltól számított 40 km-es területsávot foglalta magába.

A Magyar Királyi Határrendőrség fő feladata a határforgalom ellenőrzése volt. Ennek során úgynevezett kül- és belszolgalatot látott el. Külszolgalaton a szabadban vagy járművön teljesített, belszolgalatnak pedig az épületben végzett hivatalos elfoglaltságot tekintették. A külszolgalat nemei a következők voltak:

- I. Portyázó (mozgó);
- II. álló szolgálat (helyi);
- III. mozgó vonat (hajó) ellenőrzése.

Portyázó szolgálaton a következő szolgálatok értendők: vezénylések, helyettesítések alkalmával a ténylegesen útban eltöltött napok, áthelyezési, fogolykísérési és az állomás helyétől legalább 6 km távolságot meghaladó mindennemű oly szolgálat, amely nem tartozik az álló szolgálat fogalmába.

Álló szolgálaton a távolság figyelmen kívül hagyásával a következők értendők: vezénylés (helyettesítés) határkapuknál, vasúti- hajóállomásnál, csónak- kompátkelési helynél, továbbá az állomáshelytől 6 km-en belül teljesített mindennemű külszolgalat.

Mozgó vonat (hajó) ellenőrzésen mindennemű, a mozgó vonaton (hajón) teljesítendő szolgálat értendő.”¹⁹

A végrehajtó szolgálat mellett folyamatosan, a hét minden napján működtek a határrendőrségi hivatalok is. A hivatalos órák száma hétköznap hat, vasár- és ünnepnap négy óra volt, ezenkívül pedig állandó ügyeleti szolgálatot is szerveztek.²⁰

A határőrizet eredményes végrehajtása érdekében a Magyar Királyi Határrendőrségnél és a határszéli csendőrségnél az operatív munka eszközeit is alkalmazták. A határrendőr-kapitányságok és kirendeltségek rendelkeztek az elhárítás által felfedett külföldi hírszerzők listájával. A listán szereplő személyeket az útlevelellenőrzés alkalmával vagy letartóztatták, vagy a határrendőrség nyomozói megkezdtek a figyelésüket, amit később átadtak a budapesti rendőrségnek vagy más illetékes szervnek. Megfigyelést azonban nem csak az előre meghatározott személyek felbukkanása esetén folytattak; ezt a tevékenységet mindenkire kiterjesztették, akit gyanúsaknak találtak, de a letartóztatásához nem rendelkeztek megfelelő alappal.²¹

Az ellenséges hírszerzők kiszűrése mellett ügynökök szervezéséhez is segítséget nyújtottak a közös hadsereg felderítő osztályainak. Értesítették a területileg illetékes császári és királyi hadtest törzs vezérkari osztályának felderítő tisztjét azokról a személyekről akik rendszeresen átjártak a határon, és véleményük szerint alkalmasak voltak információ szállítására a felderítő tiszt és a szomszédos országba telepített rezidentúra között. A katonai elhárítás, a felderítő munka eredményes segítéséért a hadsereg hadtest törzseinek vezérkari osztályaiiban működő felderítő tiszttel több ízben tettek javaslatot határ rendőr-kapitányságok és kirendeltségek vezetőinek legmagasabb szintű elismerésére.²²

A Magyar Királyi Határőrség és a határszéli csendőrség is végzett felderítést. Egyrészt megpróbálták kikérdezni a határon átkelő utasokat, másrészt megbíztak egyes személyeket, hogy puhatolják ki a határ túloldalán élő lakosság hangulatát, a közlekedési és hírközlő hálózatot, valamint az ott található katonai, határőrizeti erőket. Egyes esetekben a határ mentén szolgálatot teljesítő szerb vagy román hivatalnokokat, vasutasokat, katonákat stb. is lepénzeltek és beszerveztek.²³

A Magyar Királyi Határrendőrség szavatolta a határátkelő helyeken be- vagy kilépő fontosabb személyiségeknek, az uralkodóház tagjainak és másoknak a személyi biztonságát is. Ebben szorosan együttműködtek a Magyar Királyi Csendőrséggel, amely a határállomástól az ország belseje fele biztosította az exponált személyek menetvonalát.²⁴

A határszéli csendőrségnek az idegen hírszerzők jelentéseinek felderítése érdekében figyelemmel kellett kísérnie azt is, hogy ki kapott külföldről postagalambot, ki végzett a galambokkal gyanús reptetési gyakorlatokat. A légtér figyelése során igazoltatniuk kellett az idegen légitársaságok személyzetét, ha azok az őrs területén leszálltak, ha pedig nem szálltak le, akkor értesítették az ország belsejében szolgálatot teljesítő csendőrséget a repülési irányról. A határszéli csendőrség figyelmének ki kellett terjednie az esetleges optikai távjelzések észlelésére, valamint azokra, akik a határ mentén rajzokat készítettek és fényképeztek.

Ha a megfigyelés során gyanúba került személyeket a csendőrség előállította, és megfelelő bizonyítékok kerültek napvilágra, akkor a királyi ügyészségnek adták át a gyanúsítottakat. Ha a bűnjelek a vádemeléshez kevésnek bizonyultak, de a gyanú megalapozott volt, akkor a további nyomozás céljából a határrendőrségnek adták át őket. A Magyar Királyi Határrendőrség vette át a megfigyelési teendőket akkor is, ha a letartóztatás még nem vált időszerűvé, de a csendőrség már nem tudta biztosítani a titkos megfigyelést.

A határszéli csendőrségnek elsősorban a külföldön megszerzett információk a határon történő átjutásában volt szerepe. Erre közvetítő küldöncöket szerveztek be, akiknek a személye szigorú titkot jelentett. A feladatra általában a határ vízi hajósokat, halászokat, csempészeket nyerték meg; a határszéli csendőrség parancsnokai kioktatták őket a közvetítendő üzenet célszerű elrejtéséről és szükség esetén gyors megsemmisítéséről. Bár a közvetítő küldöncöket békeidőben is alkalmazták, a legtöbb munkát a háború kitörése után, a határzárak bevezetését követően végezték.²⁵

A századfordulóra kialakult magyar határőrség nem katonai, hanem rendőri-csendőri jellegű tevékenység volt. A Magyar Királyi Határrendőrség vezetése alatt több testület harmonikus együttműködése jellemezte. Stabilizálódtak a határőrségben részt vevő, de nem határőrizeti szervek feladatkörei. Ezek közül a legkorábban a vámhivatalok jöttek létre. Amikor kiépült a magyarországi ember- és állat-egészségügyi szervezet, és az ország egészségi állapota a nyugat-európai szintre emelkedett, a kialakult helyzet védelmére a század elejére létrehozták a humán- és állat-egészségügyi állomásokat is.

A háború alatt lényeges változások történtek a magyar határőrségben. Sokkal nehezebben lehetett hozzájutni az útiokmányokhoz, csökkent a határátlépők és a határátkelő helyek száma. A határőrséget a határvédelem váltotta fel: a román - magyar és a szerb - magyar határra felvonultak az Osztrák-Magyar Monarchia csapatai. A véderő jelenlétének mértéke ugyan a hadihelyzettől függően változott, de az érintett határokon mindvégig megvalósult a katonai jelenlét. A határrendi előírások helyett a határvédelem intézkedései kerültek előtérbe. Amikor a határ vonal részben megegyezett a hadműveleti záróvonallal, akkor a véderő még a minimális határforgalomba is bizonyos beleszólást kapott, a határ őrzését végrehajtók pedig a határszakaszra felvonuló csapatok parancsnokságainak átalárendeltségébe kerültek. Ebben a helyzetükben a véderő tevékenységét segítve a békebeliektől némileg eltérő, de testületi paramétereiknek megfelelő feladatokat láttak el objektumaikat a véderő csapatainak bázisaivá alakították át, a személyi állományt pedig olyan feladatokra vették igénybe, amelyekben nagy jelentősége volt a kiváló helyismeretnek.²⁶

A fegyverszünet után, a leendő utódállamok hadseregeinek beáramlása nyomán ismét új helyzet állt elő a magyar határőrségben. A határőrizeti testületek a menekülő magyar közigazgatással együtt hagyták el szolgálati helyüket, és ezzel a Magyar Királyságnak ezek a határszakaszai de facto megszűntek funkcionálni. A demarkációs vonalra mindkét fél igyekezett katonai erőt telepíteni, ezért a magyar határőrizeti testületeket nem szervezték újjá. Csak az osztrák és a horvát határszakaszon maradt a helyén a Magyar Királyi Határrendőrség, de a tevékenysége lényegében nem tért el a háború aktív időszakának beszűkült formájától. A határőrség szempontjából az alföldi és az északi hadjárat kivételével a Magyar Tanácsköztársaság kikiáltása sem hozott semmiféle változást. A háborús időszakban tulajdonképpen a katonai kordonszolgálat váltotta fel a határ őrzését.²⁷

A Tanácsköztársaság leverése után ismét új, bár sok vonásban a dualizmus időszakára emlékeztető határőrség alakult ki.

Fokozatosan formálódott ki annak a határmenti területsávnak, a határövnnek a nagysága, ahol a határőrizeti tevékenységet kifejtették. A határöv is két részből állt: a határvonal menti 500, majd 100 m-es területsávból, ahol-csupán a Magyar Királyi Vámórség, illetve jogutódai voltak jogosultak a szolgálatellátásra, valamint a határvonaltól számított 10-15 km-es terület fennmaradó részéből; ez utóbbi képezte a határkerületet. Az 1939. II. te alapján hozták létre a honvédelmi határsávokat, amelyek jóval mélyebbek voltak a 10-15 km-es határövnél. Ezek azonban határvédelmi érdekeket szolgáltak, a határőrizet pedig továbbra is a határöv területi keretei között funkcionált. A Magyar Királyi Csendőrség a határsáv és a határkerület érintkezési vonalát felügyelte, a Magyar Királyi Pénzügyőrség pedig a határkerületnek az ország belseje felé eső vonalát. Ily módon háromvonalas határőrzés alakult ki, s a három vonal között két sáv keletkezett. A belső sávban, a határkerületben a Magyar Királyi Vámórség és jogutódai a tantestületekkel közösen végezték feladataikat.²⁸

Mivel trianon után a Magyar Királyi Határrendőrséget nem szervezték újjá, a távolsági határforgalom ellenőrzését a Magyar Királyi Allami Rendőrség határszéli kirendeltségei végezték. E két a szervezet azonban már nem rendelkezett olyan kiterjedt jogkörrel a határőrizetben részt vevő társszervek irányában, mint a volt Magyar Királyi Határrendőrség. A Magyar Királyi Vámórség és utódszervei tettek szert dominanciára, de jogosultságaik a társszervekkel szemben meg sem közelítették a határrendőrségét. Dominanciájukat a létszámuk és feladatkörük biztosította, ugyanis a határ őrzése mellett a kishatárforgalmat is ellenőrizték, és a tiltott határátlépések bünyügyi operatív felderítését is végezték.²⁹

A határőrzés metodikája a dualizmuskorhoz képest lényegében nem változott. Ezt a tevékenységet járőrözéssel látták el, a járőrszolgálat idejét, formáját, a járőr létszámát azonban gazdagon kombinálták. Alapvetően álló és mozgó járőröket alkalmaztak, az előbbieket időszakos vagy állandóak lehetnek, az utóbbiak portyázó, nyomozó vagy ellenőrző járőrök voltak. Ezen kívül a határforgalom-ellenőrzésben kísérő járőröket is alkalmaztak. Mivel a szolgálati idő általában 24 óra volt, a járőr a kijelölt szolgálati feladatoknak megfelelően, a vezénylési időn belül alakult át új járőrre. A határ mentén a járőrök részére pihenőházak rendszerét hozták létre.³⁰

A járőrök döntő többségét a portyázó járőrök alkották. Számukra portyázást vázlatot is készítettek. A könnyebb tájékozódás érdekében minden őrsk működési területén úgynevezett vonatkozási pontok hálózatát jelölték ki, a kiemelkedő tereptárgyakhoz kapcsolódva. A portyázási vázlaton a menetvonalat a vonatkozási pontok számaival jelölték, a vázlat a menetidőt, a figyelési pontok helyét és idejét is tartalmazta.³¹

A határforgalom-ellenőrzés módszere sem tért el jelentősen attól, ahogyan a dualizmus korában végezték. Maga a határforgalom viszont vesztett liberalizmusából: általánossá vált az útlevél- és a vízumkényyszer. Az útiokmányok kibocsátása átkerült rendőrhatalósági hatáskörbe, az útlevélkérelmeket indokolni kellett. A határövnben lakók számára - a büntetett személyek kivételével - biztosították, hogy megkapják a kishatárforgalmi útiokmányok közül a határátlépési engedélyt. Hivatása gyakorlása során útiokmány nélkül is átléphette a határt a mentő, a tűzoltó, a bányamentő, néhány szakma művelői pedig a túlololdali határsávban is gyakorolhatták hivatásukat. A határöv mindkét oldalán praktizálhattak például az orvosok, a szülésznők, a gyógyszerészek.

Lengyelországgal, a Szovjetunióval és Szerbiával nem alakult ki a kishatárforgalom, a Román Királysággal pedig Észak-Erdély visszacsatolását követően megszakadt. A háborús években az utasforgalom visszaesett, a teherforgalom azonban - főleg a német határon - jelentős mértékben nőtt. A politikai viszonyoktól függően előtérbe került a közös határállomások és a határforgalom együttes ellenőrzése, elsősorban a vasúti forgalom tekintetében.³²

A trianoni határokon sokkal nehezebb volt a határőrzés, mint az ország történelmi határain. A békediktátum határai ugyanis a Kárpát-medence belsejében sűrűn lakott területeket, gazdasági regionális egységeket és rokoni kapcsolatokat vágtak ketté. Beköltözést tilalmat is el kellett rendelni. Megfelelő statisztika hiányában ma már nem mérhető fel pontosan, hogy hány ember költözött az elcsatolás előtt álló területekről az ország belsejébe, de mindenképpen jelentős számú tömeget képeztek. Mivel a belső területek a törzslakosság számára sem tudtak megfelelő mennyiségű munkaalkalmat biztosítani, ezért meg kellett tiltani a beköltözést. Ez alól csak az mentesült, aki bizonyítani tudta, hogy családját a vagyonából fenn tudja tartani, vagy akinek érvényes munkaszerződése volt. A háborús években további nehézségeket okoztak a határprovokációk, valamint elsősorban a Délvidéken a beszivárgó partizánok tevékenysége, bár ez utóbbi a németek véleménye szerint messze elmaradt a Szovjetunió területén tapasztaltaktól. A nehézségeket még az is tetézte, hogy a békediktátum által teremtett körülmények miatt a teljes határvonalat őrizni kellett, ám ehhez az elhelyezési feltételek sehol sem álltak rendelkezésre. Ezeket ugyan folyamatosan kiépítették, de a terület-visszacsatolás után ezt előlről kellett kezdeni.

Új jelenség volt, hogy a vízi határforgalom ellenőrzését a Magyar Királyi Folyamórség kijelölt révkapitányságai végezték. A határforgalmi vizsgálatot a vízirendészeti ellenőrzéssel összekapcsolva folytatták le.³³ A menetrend szerinti légitözeledés is új elem volt a magyar határőrizetben. A repülőjáratokat, illetve a sportrepülőket a vámhivatalok ellenőrizték, az útiokmányokat is azok vizsgálták. A kifutópályákat pedig a Magyar Királyi Csendőrség őrizte.³⁴

Az új határokon tehát több testület látta el a határőrizeti feladatokat mint korábban. Tovább működött a humán- és állat-egészségügyi felügyelet is, és felállították a Külföldiek Ellenőrző Országos Központi Hivatalát, amely ugyancsak szorosan együttműködött a határőrizettel. Jelentős mértékben nőtt a határforgalom-ellenőrzés adminisztrációja, összességében azonban zökkenőmentes volt a határőrizetben részt vevő testületek közti együttműködés. A határőrizet rendszere a két világháború közti Magyar Királyságban hatékonyan működött. A szolgálati tevékenységben csak részben és áttételesen érződött a megváltozott külső körülmények hatása. A békediktátum következményei főként a határőrizeti struktúra újjászervezésében éreztették hatásukat.

A dualista Magyarország és a két világháború közötti Magyar Királyság határőrije tehát szervesen egymásra épült. A tevékenység egyik jellemzője az volt, hogy a részfeladatköröket más és más testület végezte. A külső tényezők erősen befolyásolták a határőrizeti munka jellegét, bár mindkét korszakban más-más irányban. Az egyes szakterületeken a határőrizeti munka fokozatosan alakult ki, a komplex határőrizeti tevékenység pedig csak a trianoni békediktátum nyomán terjedt ki a Magyar Királyság teljes határszakaszára. A Kárpát-medencében lezajlott belső fejlődés eredményeként a magyar határőrizet rendészeti jellegű volt, főleg rendőri és csendőri típusú szolgálatellátással, amely a bűnügyi operatív munka elemeivel is kiegészült.

A trianoni határokon sokkal nehezebb volt a határőrzés, mint az ország történelmi határain. A békediktátum határai ugyanis a Kárpát-medence belsejében sűrűn lakott területeket, gazdasági regionális egységeket és rokoni kapcsolatokat vágtak ketté. Beköltözési tilalmat is el kellett rendelni. Megfelelő statisztika hiányában ma már nem mérhető fel pontosan, hogy hány ember költözött az elcsatolás előtt álló területekről az ország belsejébe, de mindenképpen jelentős számú tömeget képeztek. Mivel a belső területek a törzslakosság számára sem tudtak megfelelő mennyiségű munkaalkalmat biztosítani, ezért meg kellett tiltani a beköltözést. Ez alól csak az mentesült, aki bizonyítani tudta, hogy családját a vagyonából fenn tudja tartani, vagy akinek érvényes munkaszerződése volt. A háborús években további nehézségeket okoztak a határprovokációk, valamint elsősorban a Délvidéken a beszivárgó partizánok tevékenysége, bár ez utóbbi a németek véleménye szerint messze elmaradt a Szovjetunió területén tapasztaltaktól. A nehézségeket még az is tetézte, hogy a békediktátum által teremtett körülmények miatt a teljes határvonalat őrizni kellett, ám ehhez az elhelyezési feltételek sehol sem álltak rendelkezésre. Ezeket ugyan folyamatosan kiépítették, de a terület-visszacsatolás után ezt előről kellett kezdeni.

Új jelenség volt, hogy a vízi határforgalom ellenőrzését a Magyar Királyi Folyamórség kijelölt révkapitányságai végezték. A határforgalmi vizsgálatot a vízirendészeti ellenőrzéssel összekapcsolva folytatták le. A menetrend szerinti légitözeledés is új elem volt a magyar határőrizetben. A repülőjáratokat, illetve a sportrepülőket a vámhivatalok ellenőrizték, az útiokmányokat is azok vizsgálták. A kifutópályákat pedig a Magyar Királyi Csendőrség őrizte.

Az új határokon tehát több testület látta el a határőrizeti feladatokat, mint korábban. Tovább működött a humán- és állat-egészségügyi felügyelet is, és felállították a Külföldiek Ellenőrző Országos Központi Hivatalát, amely ugyancsak szorosan együttműködött a határőrizettel. Jelentős mértékben nőtt a határforgalom-ellenőrzés adminisztrációja, összességében azonban zökkenőmentes volt a határőrizetben részt vevő testületek közti együttműködés. A határőrizet rendszere a két világháború közti Magyar Királyságban hatékonyan működött. A szolgálati tevékenységben csak részben és áttételesen érződött a megváltozott külső körülmények hatása. A békediktátum következményei főként a határőrizeti struktúra újjászervezésében éreztették hatásukat.

A dualista Magyarország és a két világháború közötti Magyar Királyság határőrije tehát szervesen egymásra épült. A tevékenység egyik jellemzője az volt, hogy a részfeladatköröket más és más testület végezte. A külső tényezők erősen befolyásolták a határőrizeti munka jellegét, bár mindkét korszakban más-más irányban. Az egyes szakterületeken a határőrizeti munka fokozatosan alakult ki, a komplex határőrizeti tevékenység pedig csak a trianoni békediktátum nyomán terjedt ki a Magyar Királyság teljes határszakaszára. A Kárpát-medencében lezajlott belső fejlődés eredményeként a magyar határőrizet rendészeti jellegű volt, főleg rendőri és csendőri típusú szolgálatellátással, amely a bűnügyi operatív munka elemeivel is kiegészült. A trianoni békediktátum nyomán azonban az ország fenyegettségéből fakadóan a magyar államvezetés kénytelen volt — elsősorban haderőrejtési szán-

dékkal — katonai erőt telepíteni az ország határaitra, hogy az ország kiszolgáltatottságát mérsékelje. Ez a helyzet azonban nem a Kárpát-medencei szerves fejlődés eredményeként jött létre, hanem külső nagyhatalmi érdekek következtében kialakult helyzetre való reagálásként valósult meg.

Jegyzetek:

- ¹ IVÁNYI ; FÉNYES
- ² BÚR
- ³ PARÁDI: A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium határőrizeti feladatai az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi vámhatárain 1867-1914.
- ⁴ PTSZ
- ⁵ WENCZEL
- ⁶ PARÁDI: Határőrizet és kishatárforgalom a dualizmus alatt és a két világháború között.
- ⁷ Idem: A határszéli csendőrség állambiztonsági feladatai.
- ⁸ 1888/XIV.tc.
- ⁹ PARÁDI: A magyar határőrizet tere a kiegyezéstől a második világháborúig.
- ¹⁰ Idem: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1891-1914.
- ¹¹ Loc.cit.
- ¹² PAVLIK
- ¹³ Loc.cit.
- ¹⁴ Loc.cit.
- ¹⁵ PARÁDI: Határőrizet és kishatárforgalom a dualizmus alatt és a két világháború között. op.cit.
- ¹⁶ Idem: A polgári magyar állam első határőrizeti szakszerve, a Magyar Királyi Határrendőrség 1906-1914.
- ¹⁷ Idem: A Magyar Királyi Határrendőrség.
- ¹⁸ Idem: A dualista Magyarország Határőrizeti rendszerének kialakulása.
- ¹⁹ Idem: A Magyar Királyi Határrendőrség, a magyar határőrizet szakmai vezető testülete.
- ²⁰ Idem: A dualizmuskori magyar rendvédelem és határőrizet. A Magyar Királyi Határrendőrség.
- ²¹ Idem: Felderítő szolgálat az Osztrák-Magyar Monarchiában.
- ²² Idem: Az Evidenzbüro.
- ²³ Idem: A határszéli csendőrség állambiztonsági feladatai. op.cit.
- ²⁴ Idem: A Magyar Királyság határrendőrsége.
- ²⁵ Idem: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti szolgálata.
- ²⁶ Idem: Áttérés a háborús határőrizetre az első világháború előtt.
- ²⁷ GÁSPÁR — PARÁDI
- ²⁸ PARÁDI: A magyar határőrizet tere a kiegyezéstől a második világháborúig. op.cit.
- ²⁹ GÁSPÁR — PARÁDI. op.cit.
- ³⁰ PARÁDI: A polgári Magyarország határőrizeti szervezetének kialakulása, tevékenységének jellemzői a két világháború közötti magyar határőrizet változásai.
- ³¹ Idem: A magyar állam határőrizete a két világháború között. A magyar határőrizeti struktúra változásai a két világháború között.
- ³² Idem: A magyar állam határőrizete a két világháború között.
- ³³ CSONKARÉTI — BENCZÜR: 150-154.p.
- ³⁴ OLASZ

Jegyzetekben alkalmazott rövidítések:

MONOGRÁFIÁK, KISMONOGRÁFIÁK ÉS HASONLÓ JELLEGŰ KÖTETEK

CSONKARÉTI — BENCZÜR	—	CSONKARÉTI Károly — BENCZÜR László: <i>Haditengerészet és folyamőrök a Dunán. A Császári (és) Királyi Haditengerészet dunai flottillájától a Magyar Királyi Honvéd Folyamerőkig 1870-1945.</i> Budapest, 1991, Zrínyi. 291 p. HU-ISBN 963 32 7153 3.
FÉNYES	—	FÉNYES Elek: <i>Magyarországnak 's a' hozzá kapcsolt tartományoknak mostani állapotja statisztikai és geographiai tekintetben.</i> I-VI.köt. Pest, 1840, s.n. VI. köt. Katonai végvidék. Trattner Károly Nyomdája.
IVÁNYI	—	IVÁNYI István: <i>A tiszai határőrvidék 1686-1750.</i> Budapest, 1885, Aigner. 118 p.
TANULMÁNYOK		
GÁSPÁR — PARÁDI	—	GÁSPÁR László — PARÁDI József: A két világháború közötti Magyar Királyság határőrizete a trianoni békeszerződésig 1919. 08. 07. - 1920. 06. 04. <i>ZMKA Akadémiai Közlemények</i> , XXXIII.évf. (1990) 167.sz. 87-100.p. HU-ISSN 0133-6738.
OLASZ	—	OLASZ Lajos: Légi csendőrség Magyarországon. <i>Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)</i> , XXIII. évf. (2013) 31-32-33-34.sz. 105-120.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata

2013. október 4-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A magyar rendvédelem, légiközlekedés, felderítés a XIX-XX. században” című XXVIII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása. — PARÁDI József: A dualista Magyarország határőrizeti rendszerének kialakulása. *Belügyi Szemle*, XXX.évf. (1982) 10. sz. 44–51.p. HU-ISSN 0133-6738.
- PARÁDI: A polgári magyar állam első határőrizeti szakszerve a Magyar Királyi Határrendőrség 1906-1914. — PARÁDI József: A polgári magyar állam első határőrizeti szakszerve a Magyar Királyi Határrendőrség 1906-1914. *Hadtörténelmi Közlemények*, CI. évf. (1986) 3.sz. 541-570. p. HU-ISSN 0017-6540.
- PARÁDI: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1891-1914. — PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti feladatai 1891-1914. *Hadtörténelmi Közlemények*, CIII.évf. (1988) 1.sz. 56-92.p. HU-ISSN 0017-6540.
- PARÁDI: A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium határőrizeti feladatai az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi vámhatárain 1867-1914. — PARÁDI József: A Magyar Királyi Pénzügyminisztérium határőrizeti feladatai az Osztrák-Magyar Monarchia magyarországi vámhatárain 1867-1914. *Hadtörténelmi Közlemények*, CIV.évf. (1989) 2.sz. 177-196.p. HU-ISSN 0017-6540.
- PARÁDI: A Magyar Királyi Határrendőrség, a magyar határőrizet szakmai vezető testülete. — PARÁDI József: A Magyar Királyi Határrendőrség, a magyar határőrizet szakmai vezető testülete. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, III. évf. (1993) 4. sz. 21-50. p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1992. szeptember 29-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „Dualista Magyarország rendvédelme” című IV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: Áttérés a háborús határőrizet-re az első világháború előtt. — PARÁDI József: Áttérés a háborús határőrizet-re az első világháború előtt. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, IV. évf. (1994) 5.sz. 13-17.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1993. szeptember 21-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „Háború, forradalom, trianon” című V. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A magyar állam határőrizete a két világháború között. A magyar határőrizeti struktúra változásai a két világháború között. — PARÁDI József: A magyar állam határőrizete a két világháború között. A magyar határőrizeti struktúra változásai a két világháború között. *Főiskolai Figyelő Plusz*, V.évf. (1994) 4.sz. 391-404.p. HU-ISSN 0866-4404.
- PARÁDI: A polgári Magyarország határőrizeti szervezetének kialakulása, tevékenységének jellemzői, a két világháború közötti magyar határőrizet változásai. — PARÁDI József: A polgári Magyarország határőrizeti szervezetének kialakulása, tevékenységének jellemzői, a két világháború közötti magyar határőrizet változásai. *Határőrségi Tudományos Közlemények*, IV.évf. (1994) 1.sz. 4-23.p.
- PARÁDI: A magyar állam határőrizete a két világháború között. — PARÁDI József: A magyar állam határőrizete a két világháború között. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, V.évf. (1995) 6.sz. 64-75.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1994. októberében Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A két világháború közötti Magyar Királyság rendvédelme” című VI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: Határőrizet és kishatárforgalom a dualizmus alatt és a két világháború között. — PARÁDI József: Határőrizet és kishatárforgalom a dualizmus alatt és a két világháború között. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, X. évf. (2000) 11.sz. 42-53.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 1999. április 20-án Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak a „Szabad mozgás a Kárpát-medencében” című XI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A határszéli csendőrség állambiztonsági feladatai. — PARÁDI József: A határszéli csendőrség állambiztonsági feladatai. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XI. évf. (2005) 14.sz. 91-94.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2002 februárjában Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság Csendőrség-történeti Szakosztálya által szervezett tudományos rendezvénysorozat a „Csendőrség Magyarországon” című II. szimpozionján. A publikált tanulmány az előadás javított bővített és átdolgozott változata.

- PARÁDI: A dualizmus kori magyar rendvédelem és határőrizet. A Magyar Királyi Határrendőrség. — PARÁDI József: A dualizmus kori magyar rendvédelem és határőrizet. A Magyar Királyi Határrendőrség. *Határrendészeti Tanulmányok*, III.évf. (2006) 1.sz. 5-46.p. HU-ISSN 1786-2345. A tanulmány korábbi változata 2006. január 17-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság és a Határőrség Országos Parancsnoksága közös szervezésében megvalósított konferencián. „Az ezeréves magyar rendvédelem” című XIV. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A magyar határőrizet tere a kiegyezéstől a második világháborúig — PARÁDI József: A magyar határőrizet tere a kiegyezéstől a második világháborúig. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XII. évf. (2007) 15.sz. 125-138.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2005. augusztus 27-én a szlovéniai Lendván hangzott el a Hajnal István kör által szervezett tudományos konferencián. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI József: A Magyar Királyi Határrendőrség. — PARÁDI József: A Magyar Királyi Határrendőrség. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XII. évf. (2007) 15.sz. 139-159.p. HU-ISSN 1216-6774. A tanulmány korábbi változata 2004. áprilisában Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság Rendőrség-történeti Szakosztálya által szervezett Szemere Beszélgetések szimpózionsorozat rendezvényén a Rendőrség Tudományos Tanácsának közreműködésével. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti szolgálata. — PARÁDI József: A Magyar Királyi Csendőrség határőrizeti szolgálata. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XIX. évf. (2010) 22. sz. 77-91.p. A tanulmány korábbi változata 2008. október 10.-én Budapesten hangzott el, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „Másfél évszázad rendszerváltozásainak hatásai a nemzeti rendvédelmünkre” című XXII. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: A Magyar Királyság határrendőrsége. — PARÁDI József: A Magyar Királyság határrendőrsége. *Rendvédelem-történeti Füzetek (Acta Historiae Praesidii Ordinis)*, XVIII. évf. (2010) 21. sz. 101-116.p. A tanulmány korábbi változata 2007. október 5.-én Budapesten hangzott el a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság által szervezett rendvédelem-történeti tudományos konferenciasorozatnak „A magyar rendvédelem fejlődése a XIX–XX. században” című XXI. konferenciáján. A publikált tanulmány az előadás javított, bővített és átdolgozott változata.
- PARÁDI: Az Evidenzbüro. — PARÁDI József: Az Evidenzbüro. 51-72.p. In BODA József - PARÁDI József (szerk.): *A XIX-XX. századi magyar állam nemzetbiztonsági szervezetei*. Budapest, 2014, 399 p. HU-ISBN 978 963 89 8280 3.
- PARÁDI: Felderítő szolgálat az Osztrák-Magyar Monarchiában. — PARÁDI József: Felderítő szolgálat az Osztrák-Magyar Monarchiában. 27-49.p. In BODA József — PARÁDI József — REGÉNYI Kund Miklós (szerk.): *1872 Felderítő-szolgálati utasítás. Anleitung zum Kundschaftsdienste*. Budapest, 2014, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat - Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság. 441 p. HU-ISBN 978 963 89 8284 1. /A magyar rendvédelem-történet hagyatéka, 1./ HU-ISSN 2064-4728.
- KÉZIRATOK**
- BÚR — BÚR Márta: *A magyar határőrvidék felszámolása. A házközösség /Zadruga/ válsága*. Kandidátusi disszertáció (MTA). Kézirat. Budapest, 1962.
- SZABÁLYZATOK**
- PAVLIK — PAVLIK Ferenc (szerk.): *Határrendőr Zsebkönyv*. Budapest, 1908, Pátria.
- PTSZ — *Pénzügyi Törvények és Szabályok hivatalos összeállítás. A Magyar Királyi Pénzügyőrség szervezete és szolgálata iránti szabályok*. Budapest, 1874, Magyar Királyi Állami Nyomda. 232 p.
- WENCZEL — WENCZEL Gusztáv (szerk.): *A Magyar Királyi Pénzügyőrség szervezetére és szolgálatára vonatkozó szabályok, utasítások, rendeletek, gyűjtemények*. Budapest, 1894, Állami Nyomda. 529 p.
- JOGSZABÁLYOK**
- 1888/XIV.tc. — 1888/XIV.tc. az Osztrák-Magyar Monarchiának Romániával, a monarchia két állama és Románia között fennforgott határvillongások kiegyenlítése végett, a határvonal újabb megállapítása és azzal kapcsolatos kérdések szabályozása tárgyában kötött és Bukarestben 1887. évi december 7-én, november 25.-én aláírt nemzetközi egyezmény beczikkelyezéséről.